

Atatürk Döneminde Türkiye-Romanya İlişkileri

Versailles Antlaşması'yla dünya kamuoyunca tanınan Romanya ile ilk ilişkiler Lozan görüşmelerinde tesis edildi. Ancak bu ilk münasebetlerin dostluk temelinde olduğunu söylemek oldukça zordur. Nitekim Lozan'da İstanbul ve Çanakkale boğazlarıyla ilgili görüşmelere katılan Romanya, burada çoğu zaman İngiliz tezlerini destekler bir tavır ortaya koymuş, doğal olarak bu durum Türk heyeti tarafından hiç de hoş karşılanmamıştı. Ancak Lozan Barış Antlaşması'nın imzalanması ve bağımsız Türkiye'nin dünya kamuoyu tarafından tanınması ile iki ülke arasındaki bu olumsuz hava zamanla dağılmaya başladı. Esasında bu yeni durum, Türkiye'nin Lozan sonrasındaki dış politika ilkeleriyle yakından ilgiliydi. Çünkü Türkiye, Misakımillî esaslarına sadık kalarak sınırları dışında bırakılmış Balkanlardaki eski toprakları üzerinde herhangi bir iddiada bulunmamakta ve Lozan'da tespit edilen statükonun muhafazası doğrultusunda bir siyaset izlemekteydi. Dolayısıyla Türkiye tüm bu esaslara sadık kalacak olan her Balkan ülkesi gibi Romanya ile de iyi ilişkiler kurmak niyetindeydi. Nitekim bu niyetin en önemli göstergesi olmak üzere Başvekil İsmet (İnönü) Paşa Lozan Barış Antlaşması'ndan üç ay kadar sonra, Ekim 1923 ortalarında dış politikaya dair şu sözleri sarf etmişti: *"Almanlar bizden Macaristan'a bazı ekonomik yararlar sağlamayı istiyorlar, lakin şimdiki fakirliğimiz ve iktisadi sıkıntımız yüzünden bu imkânsızdır. Macaristan'ı bize bağlamayı istiyorlar, emelleri içtendir, aramızda soy benzerliği vardır, fakat Romanya'nın şiddetli bir düşmanıdır ve bu bir güçlük yaratır. Romanya ile yapmış olduğumuz antlaşma gereğince, Ruslara karşı girişilecek herhangi bir eylemde Romanya bizimle birleşecektir. Çünkü Romanya'sız hiçbir şey yapamayız."*

Türkiye statükonun devamına yönelik dış politikasının gereği olarak 1923 sonrasında Balkan ülkeleri ile birtakım barış ve dostluk antlaşmaları imzaladı. Bu antlaşmalar bir anlamda Türkiye'nin Balkan ülkeleri ile geçmişten farklı olarak eşit seviyede ilişkiler kurmak istediğinin açık bir ifadesiydi. Bu tarihlerde Romanya ile bir anlaşma imzalanmamış olmakla birlikte, Türkiye bölgenin istikrarı ve güvenliği açısından Romanya'nın kilit konumda olduğunu gayet iyi biliyordu. Dolayısıyla Türkiye 1926'dan itibaren Balkanlarda güven ve istikrar için bir birlik arayışı içine girdi ve bu konuda ilk adımı Romanya ile birlikte atmak üzere çalışmalara başladı. Nitekim bu kapsamda Romanya'daki Türk diplomatı Hüseyin Ragıp (Baydur) Bey 1926'da Romanya Dışişleri Bakanı Duca'ya ilk defa Balkan Paketi fikrinden bahsetti. Duca'nın bu birlik fikrini oldukça sıcak karşılaması üzerine, taraflar konu üzerinde ortak çalışmalar yapmak üzere sözleştiler.

Türkiye ve Romanya'nın öncülüğünde gelişen Balkan Birliği fikri kısa sürede diğer Balkan ülkeleri tarafından da olumlu karşılandı. Bu konuyla ilgili olmak üzere Türkiye, Yunanistan ve Romanya'nın öncülüğünde 5 Ekim 1930'da Atina'da bir toplantı yapıldı. Bu toplantıyı 1931 ve 1932 yıllarındaki diğer toplantılar izledi.

Balkan birliği yolunda öncü rol oynayan Türkiye ve Romanya uluslararası siyasetteki bu birlikteliklerini, aynı zamanda ticari alana da taşıdılar. Nitekim 11 Haziran 1929'da imzalanan Türkiye-Romanya Ticaret ve Deniz Ulaşımı Sözleşmesi, 31 Mayıs 1930'da onaylanarak yürürlüğe konuldu.

Türkiye ve Romanya arasındaki diplomatik ilişkiler, iki ülkenin uyum hâlinde Sovyetler Birliği ile 3 Temmuz 1933'te Londra Sözleşmesini imzalaması ile uluslararası bir nitelik kazandı. Çünkü söz konusu sözleşme esas itibarıyla, Avrupa'da çıkacak bir çatışma ortamında imzacı devletleri tek çatı altına toplamaya yönelikti.

Türkiye-Romanya ilişkileri, Romanya Dışişleri Bakanı Titulescu'nun Ekim 1933'te Türkiye'yi ziyareti ile tam olarak dostluk zeminine oturdu. 14 Ekim 1933'te Hariciye Vekili Tevfik Rüştü (Aras) Bey tarafından İstanbul'da karşılanan Titulescu, ertesi gün Mustafa Kemal (Atatürk) Paşa ile görüşmek üzere Ankara'ya doğru yola çıktı. 15 Ekim'de Mustafa Kemal Paşa tarafından Çankaya Köşkü'nde kabul edilen Titulescu, yaklaşık olarak iki saat burada kaldı. Oldukça samimi ve sıcak bir ortamda gerçekleşen bu görüşmenin ardından Tevfik Rüştü Bey, Titulescu şerefine bir akşam yemeği tertip etti. Büyük Millet Meclis Reisi Kâzım (Özalp) Paşa ile Başvekil İsmet Paşa'nın da katıldığı bu yemekte, Türk-Rumen dostluğu ile ilgili söylevler verildi. Ertesi gün yeniden bir araya gelen Tevfik Rüştü Bey ve Titulescu yaptıkları görüşmeler neticesinde bir dostluk ve saldırmazlık antlaşması yapmaya karar verdiler. Nitekim taraflar 17 Ekim 1933'te Türkiye Romanya Adem-i Tecavüz ve Dostluk Antlaşmasını imzaladılar. Dolayısıyla gerek 3 Temmuz tarihli Londra Sözleşmesi ve gerekse de bu antlaşma ile iki ülke arasında ilişkiler oldukça iyi bir noktaya geldi.

Bu anlaşmaların yapıldığı dönemde Mussolini liderliğindeki İtalya, Balkanları ve Anadolu'yu hayat alanı olarak görmekte ve bunu uluslararası platformlarda sesli bir biçimde dile getirmekte, Bulgaristan ise Balkanlardaki statükonun değişmesi için birtakım taleplerde bulunmaktaydı. Dolayısıyla bu dönemde Balkanlardaki istikrarı sekteye uğratabilecek İtalya ve Bulgaristan gibi iki önemli tehlike belirmişti. İşte tam bu dönemde fikrî temelleri 1926'da atılan Balkan Birliğine yönelik çalışmalar hızlandırıldı. Türkiye ve Yunanistan'ın öncülüğünde yürütülen ilk diplomatik temaslar sonrasında birlik yolunda önemli mesafe kat edildi. Türkiye, Romanya'yı da bu birliğe bir an önce dâhil etmeyi, dolayısıyla iki ülke arasındaki ilişkilerin Balkan birliği ekseninde devam etmesini istiyordu. Nitekim bu isteğin bir sonucu olarak 1933 yılı sonunda Türkiye ve Romanya, Yunanistan'ın ev sahipliğindeki Balkan Konferansına Yugoslavya ile birlikte iştirak ettiler. Adı geçen ülkeler bu konferansta, diğer Balkan ülkelerine birliğe katılma konusunda son bir çağrıda bulundular. Ancak bu çağrı olumlu karşılık bulmadı. Bunun üzerine Türkiye, Romanya, Yunanistan ve Yugoslavya 1934 Şubat ayı başında Belgrat'ta bir araya gelerek Balkan Antantı tasarısını hazırladılar. Söz konusu tasarı üç madde ve bir ekli protokol hâline getirilerek, 9 Şubat 1934'te Atina'da adı geçen ülkelerin dış işleri bakanlarının katıldığı bir törenle imzalandı. Antlaşma esas itibarıyla şu maddelerden oluşmaktaydı:

- a. Türkiye, Romanya, Yugoslavya ve Yunanistan Balkanlardaki kendi sınırlarının güvenliğini karşılıklı olarak güvence altına alacaklardı.
- b. Antlaşmaya taraf ülkeler çıkarları aleyhinde ortaya çıkacak gelişmeleri aralarında müzakere edecekler, hiçbir taraf ülke, paktı imzalamamış olan herhangi bir Balkan ülkesine karşı, önceden haber vermeksizin siyasal bir eylemde bulunmayacaktı.
- c. Antlaşma bütün akit taraflarca imzalanır imzalanmaz yürürlüğe girecek ve en kısa sürede onaylanacaktı. Birlik her Balkan ülkesine açık olacak ve katılım imzacı devletlerin onayı ile mümkün olacaktı.

Bu üç maddeye ilave ekli protokol ise toplam dokuz maddeden oluşmakta ve daha çok yukarıda belirtilen maddeleri açıklar mahiyetteydi. Nitekim burada özellikle birliğin saldırı değil, savunma amacına yönelik olduğu, taraf ülkelerin sınır güvenliğini amaç edindiğini ve en az beş yıllık bir süre için geçerli olduğu ifade edilmekteydi.

Antlaşma maddeleri ile ekli protokol genel olarak değerlendirildiğinde Balkan Antantını Balkanlardaki sınırları revizyonist devletlere karşı korumak amacına yönelik, barışçı bir girişim olarak nitelemek mümkündür. Anlaşıldığı kadarıyla Türkiye ve Romanya'nın da aralarında bulunduğu imzacı devletler sınırların güvenliği konusunda birbirlerine karşılıklı güvence vermekte, bölgede güven ve istikrarın tesisi ve muhafazası hususunda eş güdüm dâhilinde hareket

etmeyi birbirlerine taahhüt etmekteydiler. Türkiye ve Romanya bu birliğe dâhil olmakla Balkanlardaki sınırları değiştirmek amacındaki Almanya, İtalya ve Bulgaristan'a karşı kendilerini korumak istemişler ve gayet barışçı bir birlik oluşturmuşlardır. Dolayısıyla Balkan Antantı ile birlikte Türkiye ve Romanya bölgesel bir birliğin iki önemli imzacı devleti olmuşlar ve böylelikle ilişkiler âdeta zirve noktaya ulaşmıştır.

Balkan Antantı sonrasında iki ülke arasındaki ilişkiler iyi seviyede gelişmeye devam etti. 1935'te yapılan bir anlaşma ile Türk gemilerine Köstence limanından transit geçiş hakkı verildi. Bir yıl sonrasında ise taraflar 4 Eylül 1936'da bir göç mukavelesi imzalayarak, Romanya'daki Türklerin Türkiye'ye göç etmesinin yolunu açtılar. Bu antlaşmaya göre Dobruca'daki Türkler beş yıl içerisinde kademeli bir biçimde Türkiye'ye göç edebilecek ve göçler iki tarafın katılımıyla kurulacak bir komisyon marifetiyle yürütülecekti. Nitekim bu mukavele gereğince 1936-1939 döneminde 30 binin üzerinde Türk, Romanya'dan Türkiye'ye göç etmiştir.

İki ülke arasındaki dostluk ilişkilerinin devamı niteliğinde olmak üzere, Romanya Dışişleri Bakanı Antonescu 1937'de Türkiye'ye bir ziyaret gerçekleştirdi. 16 Mart 1937'de Türkiye'ye gelen Antonescu, Hariciye Vekili Tevfik Rüştü Bey ile gayet samimi bir görüşme gerçekleştirdi. Bu ziyarete karşılık olmak üzere Tevfik Rüştü Bey Mayıs ayında Romanya'ya bir günlük çalışma ziyaretinde bulundu. Romanya Başbakanı Titulescu yine aynı yıl 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı kutlamalarına katılmak üzere Ankara'ya geldi. Dolayısıyla tüm bu karşılıklı ziyaretler ile dostluk temelindeki iki ülke ilişkileri muhafaza edilmeye çalışıldı.

1937 yılı sonlarına gelindiğinde Türkiye-Romanya ilişkileri bir anda sıcaklığını kaybetmeye başladı. Bu durum esasında Avrupa'daki siyasi gelişmelerle oldukça yakından ilgiliydi. Nitekim bu tarihlerde Almanya, Balkanları ve Ortadoğu'yu ekonomik olarak boyunduruğu altına almaya başlamış, İtalya ise Balkan devletlerini birbirinden ayırmak için birtakım siyasi teşebbüslere başvurmuştu. Bu gelişmeler karşısında Balkan Antantı'nın revizyonist Almanya ve İtalya'ya karşı güçlü bir dayanak olamayacağını düşünen Romanya, Antant'a olan ilgisini yitirmeye başladı. Romanya'ya göre, Berlin-Roma mihverinin etkinliğini arttırması ile Balkan Antantı'nın artık bir işlevi kalmamıştı. Nitekim bu düşüncenin bir sonucu olarak Romanya bir yanda Almanya ve İtalya'ya yanaşmaya çalışırken, bir yandan da Macaristan ve Polonya ile bir birlik tesis etme çabası içerisine girdi. Romanya'nın bu manevra değişikliği doğal olarak başta Türkiye olmak üzere Antant ülkelerinin tepkisini çekti. Bu yeni durumun da etkisiyle Türkiye, Romanya ile yapılmış olan ticaret antlaşmasını 1938 yılı başında feshetti. Dolayısıyla TBMM'nin beşinci dönem dördüncü toplantı yılının açılışında Atatürk adına Başvekil Celal Bayar tarafından yapılan konuşmada, Rumen dostluğuna önem verildiği ifade edilmişse de, yukarıda sayılan gelişmelerin etkisiyle Türkiye Romanya ilişkileri 1939 yılı itibariyle eski sıcaklığını kaybetmiş durumdaydı.

Önder DUMAN

KAYNAKÇA

AKŞİN, Aptülahat, **Atatürk'ün Dış Politika İlkeleri ve Diplomasisi**, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1991.

ARMAOĞLU, Fahir, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1980**, Ankara 1984.

Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I-III, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2006.

BARLAS, Dilek, "Atatürk Döneminde Türkiye'nin Balkan Politikası", **Üçüncü Uluslararası Atatürk Sempozyumu (3-6 Ekim 1995)**, Cilt II, Ankara 1998.

ERDEN, Ömer, **Mustafa Kemal Atatürk Döneminde Türkiye'yi Ziyaret Eden Devlet Başkanları**, Atatürk

Araştırma Merkezi, Ankara 2006.

GERAY, Cevat, **Türkiye’den ve Türkiye’ye Göçler (1923-1961)**, Ankara 1962.

GÖNLÜBOL, Mehmet, vd., **Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1973)**, Sevinç Matbaası, Ankara 1974.

KOCATÜRK, Utkan, **Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Kronolojisi**, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1983.

ÖZGİRAY, Ahmet, “Türkiye-Romanya Siyasi İlişkileri (1920-1938)”, **Türk Kültürü Araştırmaları**, 34 (1-2).

SOYSAL, İsmail, **Türkiye’nin Siyasal Antlaşmaları (1920-1945)**, Cilt I, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1983.

Türkiye Cumhuriyeti Tarihi II, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2007.

17/05/2022 tarihinde

<https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/ataturk-doneminde-turkiye-romanya-iliskileri-1919-1938/?pdf=3806> adresinden erişilmiştir